

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/339688867>

Het Gesprek: Met Tine Molendijk. In de oorlog loopt iedereen krassen op

Article · January 2020

CITATIONS

0

READS

49

1 author:

Tine Molendijk

Radboud University/NLDA

26 PUBLICATIONS 55 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Moral injury among Dutch military and police personnel [View project](#)

Moral Injury, Political Practices and Public Debates [View project](#)

Het gesprek

In de oorlog loopt iedereen krassen op

Wat betekent het voor een militair als hij op uitzending gaat? Tine Molendijk deed er onderzoek naar en haalde er de psychische problemen mee uit de behandelkamer. „Militairen kunnen held, slachtoffer en dader tegelijk zijn.”

SUZANNE DE WINTER

Misschien zijn we in ons hoofd alleen maar oprecht en belangstellend. Maar de vraag: ‘Heb je wel eens iemand doodgeschoten?’ die valt niet goed tussen hoofd- en nagerecht. Jaren geleden zag Tine Molendijk hoe haar studievrienden soms achteloos bij haar militaire vrienden informeerden of ze al op uitzending waren geweest en, zo ja, of iedereen dat kon navertellen.

Nou zijn cultureel antropologen niet vies van een beetje wrijving aan de keukentafel, maar deze soms pijnlijke gesprekken tussen haar vrienden liepen gelukkig snel en met een sisser af, zo herinnert Molendijk zich. De antropologe promoveerde afgelopen week aan de Radboud Universiteit in Nijmegen op een onderzoek naar de ‘morele verwonding’ van militairen door hun uitzending en de rol die de maatschappij en de politiek daarin spelen.

Ze sprak hiervoor met tientallen veteranen van de missies naar Srebrenica en Uruzgan over de gordiaanse knopen in hun geweten. Die trekken wij nog eens flink aan door vast te houden aan het naïeve beeld dat militairen op hun missies teddybeerstrooiend voorwaarts gaan. Moderne oorlogen zijn complex, erken dat militairen held, slachtoffer én dader tegelijk kunnen zijn, betoogt Molendijk.

Ik vroeg een vriend die lang in Libanon geweest is waarom hij daar nooit in een restaurant had gegeten. Op een toon alsof hij de

‘Ook de mensen die een uitzending een eer hadden gevonden, kregen er later last van’

Eiffeltoren in Parijs had overgeslagen. „Het was oorlog, Suzanne”, zei hij. Daar moest ik aan denken toen ik over uw onderzoek las. Want dat gaat zeker ook over mij, vrees ik.

„Maar ook over mij, hoor. Ik had ooit een enorme desinteresse voor het gebeuren. Ik stelde mijn militaire vrienden dan wel geen vragen over mensen doodschieten, maar ik dacht ook niet echt na over wat het betekent om op uitzending te gaan.”

Mooi gezegd, teddybeerstrooiend voorwaarts gaan...

„Dat is een citaat van een vriend tien jaar geleden. Hij was net terug van een uitzending. Het gesprek daarover tussen hem en mij verliep ongemaakt. Hij vertelde dat zijn peloton op een berm bom was gereden. Een week later pakten ze iemand op die spullen bij zich had om een bom te maken. Een collega gaf die man een klap in zijn gezicht. Dat is illegaal. ‘Dat doe je toch niet’, zei ik boos. Die vriend vond het ook niet kunnen,

Tine Molendijk. FOTO PAUL RAPP

maar tegelijk probeerde hij me uit te leggen hoe het is, als iemand je dood wil maken.”

Bent u uiteindelijk door uw vrienden dit onderzoek gaan doen?

„Ik denk het. Ik heb een eerder onderzoek gedaan naar de leuke kanten van vechten. Leuk is niet het juiste woord, maar hoe je er ook niet last van kunt hebben. Ik sprak militairen die zeiden: ‘Het was het ergste en het mooiste dat ik heb meegemaakt’. Ze hadden oorlogs-heimwee. Langzamerhand kwam ik er wel achter dat ook de mensen die het een eer hadden gevonden, er later wel last van kregen.”

Wat bedoelt u met het begrip

morele verwonding?

„Militairen kunnen in een oorlog makkelijk in situaties komen waarin ze dingen doen, of moeten doen, die erg tegen hun morele overtuigingen ingaan. Dat zijn heel ingrijpende ervaringen. Ook als je je collega's iets hebt zien doen en je stond er alleen naast. De impact daarvan, en de rol die de politiek en maatschappij daarin hebben, heb ik onderzocht.”

Die impact, is dat niet hetzelfde als posttraumatische stress?

„Niet helemaal. Morele verwonding is in 2009 pas als begrip geïntroduceerd door een stel Amerikaanse psychologen. Bedoeld wordt: hoe je ook in elkaar steekt

Paspoort

■ Tine Molendijk (32) komt oorspronkelijk uit het Groningse dorp Ezinge en woont sinds dertien jaar in Amsterdam, waar ze culturele antropologie studeerde aan de Universiteit van Amsterdam.

■ Ze geeft les in geweldsvraagstukken aan de Radboud Universiteit in Nijmegen en sinds een half jaar ook op de Nederlandse Defensie Academie in Breda.

■ Molendijk twijfelde destijds tussen de studies filosofie en antropologie. Ze koos voor de laatste omdat ze de wereld wilde redden. Ze noemt zichzelf een merkwaardige antropologe omdat ze niet echt van reizen houdt.

als mens, iedereen loopt krassen op in een oorlog. Militairen met hun gevoel voor understatement hebben het dan over PTSS-light, maar iedereen herkent de symptomen: je ontheemd voelen, extra alert zijn, raar kijken naar de vijf soorten cornflakes in de supermarkt thuis.”

Nog een etiket erbij? Maar dan voor de hele krijgsmacht?

„We komen nu vaak niet verder dan de karikaturen: held, schurk of slachtoffer mét PTSS. En dat moeten dan ook nog heel eenduidige categorieën zijn. Daaraan kun je merken dat we militairen niet als mensen zien. Mensen die voordat ze iemand gedood hebben, nog nooit iemand gedood hebben. In mijn onderzoek heb ik de psychische problemen uit de behandelkamer getrokken. Niet omdat ik voor defensie werk en het aantal PTSS-diagnoses wil verminderen vanwege de vergoedingen, zoals een militair me vroeg. Maar ik krijg e-mails van veteranen die zeggen dat het hen helpt dat er eindelijk een naam is voor hun innerlijke worsteling. Dat afvragen: ben ik een goede militair, maar een slecht mens?”

In uw onderzoek kijkt u ook naar hoe de politiek omgaat met die morele verwonding. Wat moet zij anders doen?

„De politiek is opdrachtgever van de krijgsmacht. Het officiële verhaal van een missie als Uruzgan is: wederopbouw en mensen helpen. Dat kan transparanter en eerlijker. Je kunt niet aan wederopbouw doen in een land van oorlog. Je wordt aangevallen als je een putje aan het slaan bent. Bij oorlog hoort vechten. Dat betekent bloed en slachtoffers. Dan valt er een kabinet over het aantal slachtoffers en hebben we het er niet meer over. Tot de volgende keer. Gebruik de normale woorden. Schone oorlogen bestaat niet. Het is altijd smerig.”

Hoe is de voorbereiding van de militairen?

„Er is gelukkig veel aandacht voor stress en ethiek. Maar in de stresslessen gaat het nog vooral over bermbommen en schieten. Dat ligt voor de hand. Maar een officier die het kamp nooit verlaat, maar op afstand over zijn troepen beslist, heeft daar ook veel stress van. En de militair die een kind wegstuurt bij de poort, ook. De lessen over stress en ethiek zouden nog meer bij elkaar getrokken kunnen worden.”

Wat kan de maatschappij beter doen?

„We zijn helemaal niet onwelwillend, merk ik. ‘Ja, als je het zo vertelt...’, hoor ik vaak. Je helpt veteranen niet door vol te houden dat ze er niks aan konden doen. Dat het oorlog was daar. Ze willen de verantwoordelijkheid graag nemen. Laat ze dat doen, want dat geeft grip op al die de gevoelens van machteloosheid, schaamte en schuld.”

De overburen

‘Basis voor EK-deelname leg ik op veld in mijn achtertuin’

Direct uitzicht op de overburen? Dat levert een inkijkje op in hun wereld. Elke week spreken we iemand met bijzondere burenen. Deze week: Pol van Boekel (44). De topscheidsrechter woont náást het voetbalveld van Volharding in Vierlingsbeek.

DAAN RIEKEN

‘Een eredivisiescheidsrechter die zowat óp een voetbalveld woont: mooi verhaal hè? Toch is het puur toeval. Mijn vrouw en ik wilden vrij wonen, in een klein dorp. Elf jaar geleden stuitten we op een nieuwbouwproject in mijn geboortedorp Vierlingsbeek. Dat er een voetbalveld pal achter ons huis kwam te liggen, wisten we toen nog niet.

Tot mijn 15de speelde ik zelf op die velden van Volharding. Daarna werd ik prof bij VVV-Venlo en inmiddels ben ik al vijftien jaar scheidsrechter op het hoogste niveau. Mijn leven is vergroeid met voetbal. Waar kun je dan beter wonen dan hier?

Het veld achter ons huis werd aangelegd nadát wij de koopovereenkomst hadden getekend. De mensen die op het kavel naast ons

zouden bouwen, hebben van de grond afgezien toen ze hoorden dat er een sportveld ‘in de achtertuin’ kwam te liggen. Misschien zagen ze op tegen de geluiden, tegen de ballen in de tuin of tegen het schijnsel van de lichtmasten? Die kavel staat nog steeds leeg.

Wij hebben totaal geen last van het voetbalveld. Er wordt zo’n drie keer per week op getraind en in het weekend spelen er lagere elftallen. Af en toe staat er iemand in sporttenu aan de deur met de vraag of we een bal uit de achtertuin willen halen, maar die keren zijn per seizoen op de vingers van een hand te tellen. Het vangnet achter de goal doet prima zijn werk. Óf de Volharding-spelers kunnen gewoon heel goed mikken, dat kan natuurlijk ook. Trouwens: we hebben driedubbel glas. Daar komt echt geen bal doorheen.

Geluidsoverlast is er ook niet. Natuurlijk horen we dat er gesport

wordt. Het geluid van een getrapte bal, een trainer op laag niveau die aanwijzingen geeft alsof hij het tegen profs heeft. Daar geniet ik van. Ook het gemekker tegen scheidsrechters dringt door in onze tuin. Daar kan ik me aan ergeren. Die mensen krijgen enorm veel te verduren. Toen ik zelf speler was, moest de scheids het ook altijd ontgelden, maar eigenlijk kan het niet. Dat we dat gezeur tegen scheidsrechters normaal zijn gaan vinden, is niet normaal.

Komende zomer hoop ik als assistent van Björn Kuipers naar het Europees kampioenschap te gaan. Ik ben zijn vaste VAR. Het zou mijn derde EK worden. De basis daarvoor leg ik op het Volhardingveld. Als arbiter moet je ook je conditie op niveau houden. Dat doe ik hier iedere week. De tuin in, het hekje over en ik sta zo op het veld voor een goede training. Deze woonplaats heeft alleen maar voordelen.”

Straattaal

Straattaal. Zelfst.naamw. (m./v.). Uitspraak: [ˈstratal]. Taal die een mengeling is van verschillende talen en op straat en op school wordt gesproken door jongeren.

S/O

S/O (Uitspraak: Es-oo) is een afkorting voor het Engelse ‘shout out’. Rappers als Boef en Ronnie Flex gebruiken nu enkel het ‘vernederlandste’ S/O. Niet alleen geschreven, maar ook gesproken (‘Es-oo naar mijn maatjes in Oost’). Een S/O is de hippe variant van de groetjes doen. Je zet iemand of een groep in het zonnetje.

